

Kymlinge byplats

Under sommaren och hösten 1973 undersökte Stockholms Stadsmuseum en byplats vid Nedre Kymlinge i Spånga, Stockholm. Den ännu bevarade gården Övre Kymlinge avstyckades i slutet av 1700-talet. Området för undersökningen utgjorde gårdsytan för Nedre Kymlinge. Här har mangårdsbyggnaden som troligen byggdes under 1800-talet och som liknade Övre Kymlinge med sitt brutna tak rivits i början av 1920-talet. En lada och ett stall stod fortfarande kvar 1973 liksom buskar av syren, druvfläder och krusbär samt en berså. Gården tycks ha hört till de något större inom Spånga socken. Enligt tionderäkenskaperna från omkring 1550 utgjorde totalskörden i spannmål i medeltal 70 tunnor per gård inom Spånga socken medan Kymlinges åkrar gav 102,1 tunnor.

Fosfatkartering (en metod att bestämma en försvunnen boplats läge genom att mäta halten av fosforsyra i marken) företogs och gav som resultat höga värden (300—600) inom det område som omgav grunden till det sista boningshuset. Här förlades den egentliga utgrävningsplatsen. Dock bör omnämnas att tio schakt grävdes som med en sammanlagd längd av 560 meter genomkorsade hela åkerholmen samt att i den södra delen en provruta upptogs dock utan resultat. En mindre provruta på 50 m² väster om husgrunden undersöktes likaså och där påträffades sentida keramik, tegelfragment och obrända djurben.

Det huvudsakliga undersökningsområdet beläget omedelbart öster om platsen för det på 20-talet rivna huset hade en yta på 200 m². Denna yta bottengrävdes ner till steril mark som i detta fall innebar grå lera och berg i dagen. Området undersöktes horisontellt i 5×5 m-rutor som i sin tur var delade i 2,5×2,5 m-rutor och vertikalt i 10—15 cm-lager — en utgrävningsteknik som mera tog hänsyn till möjligheten att bestämma fyndens läge än till naturliga lagerföljder. Några strata (lagerföljder) var nämligen inte möjliga att urskilja. Som om en jättevisp varit i verksamhet låg fynd från olika sekler blandade i en anakronistisk ordning.

Rester av tidigare konstruktioner såsom stolphål, plintar, stengrunder och annat mer odefinierbart framkom över hela undersökningsområdet. Bland de fjorton stolphål som påträffades på olika nivåer kunde man beträffande några fall urskilja att ett samband förelåg. Dessa stolphål låg i linje samt var uppbyggda på ett likartat sätt. Någon hel husgrund med kompletta stolphålsrader

Medeltida signet från Kymlinge byplats. Teckning av Maria Lipasti

framkom inte. Fynd av bränd lera med grenavtryck tyder dock på att hus med lerklinade väggar funnits. Att även timrade hus legat här visar bitar av bränd lera, med triangulärt tvärsnitt vilka utgjort tätning mellan två stockar.

Kol från ett stolphål i en grupp om tre som var nedgrävda i den sterila bottenleran i den östra delen av området tidsbestämde till 390 e. Kr \pm 100. Ytterligare tre C14-prov inlämnades för analys och gav dateringarna 750 e Kr \pm 105 (husgrund), 935 e Kr \pm 105 (hård) samt 1440 e Kr \pm 120 (stolphål) vilka något visar bebyggelsens kontinuitet.

Även fynden utvisar denna kontinuitet. Till de förhistoriska fynden hör den odrejade keramik som framkom företrädesvis i de nedre lagren. Vissa fyndtyper såsom spikar, knivar, vävtyngder m m är svårare att hänföra till någon bestämd period på grund av sådana föremåls genom tiderna oföränderliga utformning. Tre välbevarade dubbelkammrar i ben påträffades rätt nära varandra. Dylika kammrar användes i sen vikingatid (1100-tal) och under tidig medeltid.

Det kanske intressantaste fyndet från denna undersökning är en medeltida sigillstamp av brons. Den är skadad genom brand men texten har av 1:e arkivarie Clara Neveus på Riksarkivet kunnat tolkas till "ARNGILL ORCHILLI" vilket betyder att signeten tillhört en man vid namn Torkel Arngilsson Barun som levde på 1300-talet och som förde familjen Bååts vapen. En båt finns också avbildad i signetens centrum.

Så börjar människorna som levt på gården att träda fram genom fynden. Dessa blir mer personliga och skildrar bondefamiljens vardag och fest. Om vardagslivets flit vittnar en sländtrissa, fragment av lie, järnskoningar till träspadar och hemmatillverkade hästskor och hästsömmar. Att man njöt av ädla drycker och även nyttjade den nymodiga tobaken visar fragment av passglas och remmare samt kritpipor av tidig 1600-talstyp. De små piphuvudena erinrar om att tobaken importerades ända från Nordamerika och var dyrbar.

Av de mynt som påträffades var det äldsta från 1724. Även under de fattiga år som följde efter Karl XII:s död kunde man tappa pengar. Vackra bruksting användes också under 1700-talet. Det visar de fragment av fajans med blå dekor på vit botten och skärvor av vackert bemålade kärl i keramik som påträffades. Tobaksrökningen grasserade. Det framgår av alla kritpipsfragment. Ett huvud till en kritpipa är dekorerat med riksvapnet, ett vanligt motiv under andra hälften av 1700-talet. Ett annat kritpipsfragment avslöjar tillverkarens namn nämligen "NYBERG STOCKHOLM". Nyberg var en kritpipsfabrikant som startade sin tillverkning i Stockholm i slutet av 1700-talet.

Ett annat omtyckt nöje — åtminstone i början av 1800-talet — var tydligen att skjuta prick på uppslängda mynt. Ett 1/4 shilling kopparmynt från 1808 har en rund utbuktning efter en träff. Två stora kanonkulor (2,8 respektive 3,1 kilo) påträffades men inget belägg för att gården skulle varit utsatt för eldstrid finns;

inte ens från "Den stora daldansen" 1743, då dalabönderna satte skräck i Spångas befolkning.

Om 1800-talets tekniska uppfinningar vittnar en liten knapp i mässing med ett ånglok vars mellersta hjulpar har stor diameter och är drivande. Loket är till utseendet snarlikt loket "Der Adler" som byggdes av R Stephenson 1833.

Från 1800-talet och början av 1900-talet härrör en stor mängd porslinsfragment av föremål tillverkade vid många av den tidens förnämsta porslinsfabriker inom landet och utomlands. Det mesta porslinet har hög kvalitet. Pressglasfragment i avsevärd mängd framkom också under utgrävningen.

Som ett mycket färskt fyndlager låg sopor spridda ovanpå ett skikt av taktegelfragment från Nedre Kymlinges rivning på 1920-talet. Här förekom uttjänta

Mässingsknapp med ånglok, troligen från 1830-talet

liknande utgrävningar. Sedermera har Uppdragsverksamheten vid Riksantikvarieämbetet undersökt byplatser bl a i Mesta, Eskilstuna och i Östhamra by, Frötuna i Uppland. Resultaten från dessa utgrävningar och från kymlingeutgrävningen företer stora likheter såväl vad avser fyndens art som beträffande undersökningsområdenas beskaffenhet.

De erfarenheter som här vunnits har visat nödvändigheten av att övergivna byplatser verkligen blir arkeologiskt undersökta.

Litteratur

Förutom från sedvanlig arkeologisk litteratur såsom t ex "Det forntida Sverige", M. Stenberger (1964) har i detta sammanhang uppgifter hämtats från "Spånga sockens historia" (1966) samt från Gunvor Bonds uppsats "Kritpipor funna i Ryssviken" (1975).